

pagina 160 maar vindt het geen aanleiding voor nader onderzoek of een nadere beschouwing. Deze kwestie was op zijn minst een bezoek waard geweest aan de archieven van de bisschop van Breda of aan die van 's-Hertogenbosch. Een gemiste kans, een oordeel dat wat mij betreft ook van toepassing is op het hele boek.

A. J. J. Meershoek

J. Vermolen, *De Dampit-affaire. Een vergeten drama op Oost-Java tijdens de Japanse bezetting. Een historisch onderzoek in opdracht van de Stichting strafkamp Dampit* (Amsterdam: De Bataafsche leeuw, 1999, 160 blz, f 37,-, ISBN 90 6707 508 6).

Naarmate de Tweede Wereldoorlog verder in het verleden komt te liggen, neemt de behoefte van betrokkenen toe om nog te getuigen van hun ervaringen voordat de gehele oorlogsgeneratie is verdwenen. Welhaast nog sterker ten aanzien van hetgeen zich in Nederland heeft afgespeeld, valt deze tendens te bespeuren jegens de oorlogsgebeurtenissen in het voormalige Nederlands-Indië. Lange tijd domineerden vooral de verhalen over de verschrikkingen van de veelal blanke geïnterneerden en kwamen de relazen van de Indo-Europese buitenkampers nauwelijks aan bod. Sinds enkele jaren is er echter sprake van een inhaalslag. De Indische gemeenschap herkent zich te weinig in de geschiedenisboeken en wenst dit, assertiever geworden, ongedaan te maken.

Eén vergeten groep slachtoffers die (terecht) meent recht te hebben op een meer prominente plek in de geschiedschrijving vormen de Indo-Europese overlevenden van het Japanse strafkamp Dampit in Oost-Java, verenigd in de gelijknamige stichting. Het betreft hier ruim tweehonderd Indo-Europese jongens uit Malang en omgeving, die tijdens het einde van de Japanse bezetting adolescenten waren in de leeftijd van 15 tot 25 jaar. Zij werden het slachtoffer van een drastische verzwaring van het Japanse optreden jegens de Indo-Europese gemeenschap naarmate de oorlog op zijn einde liep. Zij moesten naar Japans model gedisciplineerd worden en weigerden hieraan mee te werken, met alle gevolgen van dien. Velen stierven in het laatste oorlogsjaar in werkkampen aan de ontberingen en een aantal werd zelfs nog onthoofd wegens vermeende subversieve activiteiten.

De historica Julika Vermolen kreeg de opdracht hun belevenissen te boek te stellen. Het moet een uiterst lastige klus geweest zijn, getuige het merkwaardige nawoord van de stichting, waarin te kennen wordt gegeven dat men niet geheel tevreden is met de wijze waarop Vermolen hun verhaal heeft verwoord. Het maakt nog eens duidelijk hoe heikel het is om historici in opdracht te laten schrijven, zeker waar het vrij onervaren wetenschappers betreft. De zware begeleidingscommissie heeft Vermolen echter behoed voor de valkuil om de opdrachtgevers naar de mond te schrijven. De auteur heeft zich naar behoren van haar taak gekweten. Ondanks het grote gebrek aan documentatiemateriaal heeft zij in genuanceerde bewoordingen de lotgevallen van de Dampit-groep naar vermogen weten te reconstrueren. Door haar zakelijke benadering, stroken haar bevindingen echter niet altijd met de individuele ervaringen van de slachtoffers, hetgeen klaarblijkelijk als bedreigend is ervaren en op verzet is gestuit. De opvatting van de stichting dat de persoonlijke beleving onvoldoende naar voren zou zijn gekomen, is echter onterecht. Door twee betrokkenen uitgebreid zelf aan het woord te laten komen, heeft Vermolen dit gemis voldoende ondervangen. De geuite kritiek toont nog eens dat slachtoffers veelal zelf niet in staat zijn afstand van hun eigen verleden te nemen, te veel zwart-wit blijven denken en de neiging hebben door *overstatement* eerder afbreuk aan de kracht van hun verhaal

te doen, dan wanneer zij zich meer terughoudend zouden uiten. De sobere wijze waarop Vermolen de Dampit-affaire heeft weergegeven, getuigt van een goed gevoel voor proportie. Het drama spreekt voor zich en behoeft geen extra opsmuk. Al met al kan het boek als een mooie detailstudie worden gekwalificeerd, die een mengeling is van gedegen bronnenonderzoek en tot de verbeelding sprekende getuigenissengeschiedenis. Het ontstijgt zijn specifieke belang bovendien nog eens door de uitstekende wijze waarop de Dampit-affaire in het grotere kader van de Japanse opstelling jegens de Indo-Europese gemeenschap is ingebed.

Hans Meijer

B. Rzoska, *Zij komen allen aan de beurt, de Zwarten. Het kamp van Lokeren 1944-1947* (Historische reeks XLV1; Leuven: Davidsfonds, 1999, 136 biz., BF795, ISBN 90 5826 009 7).

Met deze provocerende titel probeert de auteur de tijdsgeest weer te geven tijdens de naoorlogse zuiveringen in België in het algemeen en in Lokeren in het bijzonder. De actualiteitswaarde en maatschappelijke relevantie van het repressie-onderzoek in België is nog steeds groot. In de mythes van het Vlaams-nationalisme spelen de eerste drie à vier chaotische maanden na de bevrijding een grote rol bij het bepalen van de beeldvorming over de hele periode. Ook bij andere groepen, zoals het verzet, bestaan er soortgelijke bewuste misverstanden. De auteur probeert met dit onderzoek over het kamp Lokeren geen stelling te nemen: hij hoopt door onderzoek met nieuw bronnenmateriaal de mythes van beide kanten te doorbreken en het debat opnieuw in gang te zetten. In deze opzet is hij met dit boek zeer geslaagd.

Over het kamp Lokeren is nog weinig onderzoek gedaan: het wordt in de literatuur slechts genoemd als een van de grotere intemeringsplaatsen in België. De auteur probeert deze leemte op te vullen. Centraal staan daarbij de opsluitingsdossiers. Dit zijn niet alleen de dossiers van de veroordeelden, maar ook die van de niet-veroordeelden. Daarnaast zijn de personeelsdossiers, een kladversie van het dossier van de staatsveiligheidsdienst over de situatie in Lokeren in het algemeen en het kamp in het bijzonder, mondelinge getuigenissen, privé-archieven, literatuur en periodieken gebruikt. Uit al deze bronnen komt een duidelijk beeld naar voren van de situatie in het kamp Lokeren. De vraag of dit kamp nu ook representatief is voor de repressie in de rest van België wordt echter niet beantwoord.

De meeste gevangenen kwamen uit de provincie Oost-Vlaanderen. Onder hen zaten geen zware gevallen. Deze zouden volgens de auteur door de overheden ook niet in een barakkenkamp zijn opgesloten. Daarnaast lukte het de overheden niet om een algemeen crimineel profiel van de collaborateurs in het kamp op te stellen. Uiteindelijk bestond de kampbevolking voor zestig procent uit mensen die niet veroordeeld zouden worden. Die waren over het algemeen ouder, getrouwd en kwamen uit lagere klassen dan de veroordeelden. Voor hen waren de vijf maanden die zij gemiddeld in het kamp zaten, zeer traumatisch en van grote invloed op de rest van hun leven. Het boek geeft een duidelijk beeld van deze ongewenste gevolgen van de repressie.

Ook ten opzichte van het bewakend personeel kan de auteur met succes een aantal mythes doorprikken en een meer realistisch beeld scheppen. Niet meer dan 15 procent van hen was ooit lid geweest van een of andere verzetsbeweging. Daarnaast werden werknemers die vrijwillige arbeid in Duitsland hadden gedaan, direct ontslagen. De bewakers kwamen voor het grootste deel uit de buurt van Lokeren en waren over het algemeen arbeiders met slechts een diploma lager onderwijs op zak. Zij hadden geen ervaring in het bewaken van gevangenen.